

Asia: VN/8566/2021

Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen -hanke (SOTEKO)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot loppuraportista

Kokonaiskuva SOTEKO-hankkeen loppuraportista on myönteinen. Se pureutuu keskeisiin kehittämiskohteisiin, mutta melko tilkkutäkkimäisesti eikä valitettavasti pyri luomaan kokonaiskuva tai yhdenmukaisia periaatteita sosiaali- ja terveysalan koulutuskenttään, joka on eri aloilla kehittynyt varsin eri tavoin. Hyvinvointialueuudistuksessa on pyritty tuomaan eri ammattiryhmiä yhteiseen kokonaisuuteen ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Olisikin tarpeellista luoda yhtenäisiä ja tasapuolisia rakenteita kaikkien alan asiantuntijoiden perus- ja täydentävään koulutukseen sekä laajemminkin osaamisen kehittämiseen ja TKKI-työhön. Yliopistokoulutuksen linjauksia pitäisi kyetä tekemään pitkällä aikajänteellä ja eri ammattiryhmien roolit huomioiden mm. aloituspaikkojen ja valintaväylien kehittämisen osalta. Luvussa 2 on esitelty kattavasti sosiaali- ja terveysalan tehtäviin suuntaavat korkeakoulututkinnot ja koulutuksen sääntely. Näitä tutkintoja, sääntelyä sekä niistä valmistuneiden asiantuntijoiden osaamisen kasvattamisen kehittämistä tulisi tarkastella yhtenä kokonaisuutena. SOTEKO-hanke on kuitenkin tosiasiallisesti kohdentunut vain osaan sote-ammattilaisista ja heidän korkeakoulutukseensa.

Luvussa 2 esitetään tutkintokoulutukseen paikan vastaanottaneiden lukumääriä, ja nämä taulukot antavat kuvan koulutettavien osaajien määrästä ja siitä laajasta asiantuntemuksesta, jota sote-alan eri tehtävissä tarvitaan. Yliopistotutkinnon suorittaneiden taulukot 3 ja 4 sivulla 31 ovat jääneet puutteellisiksi ja suurin osa tutkinnoista puuttuu näistä taulukoista.

Hankkeen tarkastelun ulkopuolelle on jätetty mm. lääkärit ja psykologit, joiden lisäksi kuntoutuksen alaa on tarkasteltu erillisessä hankkeessa. Näin ollen sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuspoliittisten linjausten kokonaisuus jää vajaaksi ja osin hajanaiseksi. Koska SOTEKO-hankkeen tavoitteena on pohtia koulutuksen ja erityisesti jatkuvan oppimisen koulutusten järjestämislähtökohtia ja osaamispääoman kartuttamista koko korkeakoulukentän näkökulmasta, ei siinä saisi jättää huomiotta yliopistotasoisten koulutusten kuten psykologian alan koulutus- ja urapolkujen sekä työelämäyhteistyön merkitystä.

Loppuraportissa on onnistuneesti huomioitu sosiaalityön yliopistokoulutukseen liittyvät erityiskysymykset, vaikkakin pääpaino on toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnoissa ja toisaalta terveydenhuollon koulutuksessa. Erityisesti terveydenhuollon nk. kaksoistutkinnot saavat varsin ison osan loppuraportissa (luku 4). Myöskään alan vetovoimaa koskevassa luvussa (luku 5) ei

käsitellä yliopistojen sosiaalityön koulutusta. Tämä on ymmärrettävää, sillä koulutus on nykyisellään vetovoimaista eikä ole näköpiirissä, että tässä olisi tapahtumassa muutosta huonompaan.

Sote-alojen mm. sosiaalityön koulutuspaikkoja yliopistoissa on laajennettu merkittävästi viime vuosikymmenen aikana, mutta tämä on tehty lyhytjänteisin muutaman vuoden tilapäisratkaisuin, joka ei palvele koulutuksen pitkäjänteistä kehittämistä. Yliopistokoulutuksen linjauksia pitäisi kyetä tekemään pitkällä aikajänteellä mm. aloituspaikkojen ja valintaväylien kehittämisen osalta.

Haluamme nostaa esiin puutteen, että Soteko-hankkeessa ei käsitelty harjoittelujen rahoitukseen liittyviä kysymyksiä, erityisesti yliopistokoulutuksen pakollisia harjoitteluja. Sote-alojen ammattikorkeakoulututkintoihin sisältyvän harjoittelun kustannukset korvataan palvelujärjestelmälle (tosin tätä ollaan esittämässä uudessa hallitusohjelmassa poistettavaksi). Voimassa olevan sääntelyn perusteella valtion varoista korvataan yliopistokoulutuksen osalta vain lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksen kustannukset. Sen sijaan sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuskorvauksia koskevan sääntelyn ulkopuolelle on jätetty kokonaan sosiaalityön ja psykologian yliopistokoulutus. Tämä epäkohta vaatii pikaista korjaamista, sillä yliopistot joutuvat korvaamaan nämä kustannukset osana perusrahoitustaan ja tämä vaikeuttaa harjoittelujen (käytännön opetuksen) kehittämistä. Nykyisellään yliopistot maksavat opiskelijoiden käytännön ohjaajina toimiville palvelujärjestelmän organisaatioille ja sosiaalityöntekijöille palkkioita osana perusrahoitustaan. Ammattihenkilöiden peruskoulutukseen kuuluvien harjoittelujen laadukas toteuttaminen ja resurssointi ovat kriittisiä tekijöitä sen varmistamisessa, että alalla on jatkossakin osaavaa ja hyvinvoivaa henkilöstöä.

Näkemyksenne koskien ehdotuksia sosiaalialan siirtymien sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä (ehdotukset 1-6)

Jyväskylän yliopisto pitää ehdotuksia sosiaalialan siirtymien sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä pääosin kannatettavina ja monilta osin toimii jo näiden esitysten suuntaisesti. Lisäksi Jyväskylän yliopiston sosiaalityön oppiaine osallistuu aktiivisesti Sosnetissa tehtävään kehittämistyöhön.

Kehittämistyön lähtökohtana tulee kuitenkin pitää sitä, että ammattikorkeakoulut ja yliopistot kouluttavat sosiaalialan osaajia eri tehtäviin eivätkä suorat siirtymät siksi ole mahdollisia. Kuten SOTEKO-loppuraporttissakin on huomioitu (s.60) ”Sosiaalityöntekijän ollessa säännelty ammatti lainsäädäntö asettaa reunaehdonsa myös sille, millaisia koulutuspolkuja alalle voidaan rakentaa niille, joilla on aiemmin suoritettu korkeakoulututkinto. ... Kelpoisuussääntelyn asettamat edellytykset on kuitenkin huomioitava, kun tarkastellaan esimerkiksi sosionomitutkinnon suorittaneiden koulutuspolkuja maisterin tutkintoon sosiaalityön pääaineessa.”

Ehdotus 3 koskee mahdollisuuksia lisätä ensikertalaisuuskiintiöitä ja sosiaalityön koulutustarjontaa. Jyväskylän yliopisto suhtautuu tähän periaatteessa myönteisesti, mutta koulutustarjonnan lisääminen ei ole mahdollista ilman ministeriön huomattavaa ja pitkäjänteistä lisäresurssointia ml. alussa mainittu korvaus käytännön opetuksen (harjoittelut) toteuttamisesta.

Ehdotus 4 koskee sosiaalityön perus- ja aineopintojen tarjoamista avoimina yliopisto-opintoina. Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto on maan suurin sosiaalityön perus- ja aineopintojen tarjoaja. Ongelmaksi on pikemminkin muodostunut se, että kaikille avoimessa yliopistossa perus- ja aineopinnot suorittaneilla ei ole mahdollisuutta aloituspaikkojen ja koulutusresurssien puitteissa

päästä sosiaalityön maisteriopintoihin Jyväskylän yliopistossa tai muissa sosiaalityön koulutusta tarjoavissa yliopistoissa.

Kohdassa 5 esitetty sosiaalityön opintojen tarjoaminen erillisopintoina muun ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneille ei tällä hetkellä ole resurssien puitteissa mahdollista Jyväskylän yliopistossa. Sen sijaan heidän on mahdollista suorittaa perus- ja aineopinnot avoimessa yliopistossa ja hakea suoraan sosiaalityön maisteriohjelmaan, jossa heidän aiempi tutkintonsa otetaan laajasti huomioon.

Viimeinen esityskohta (esitys 6) koskee Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla käynnistettävää sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattilaisten tulevaisuuden osaamistarpeiden ja työnjakojen kehittämisen tarkastelua yhteistyössä hyvinvointialueiden, korkeakoulujen ja keskeisten sidosryhmien kanssa. Jyväskylän yliopisto kannattaa tällaista kehittämistyötä ja toimii nyt jo aktiivisesti yhteistyössä ja vuoropuhelussa Keski-Suomen hyvinvointialueen, muiden alueellisten toimijoiden ja YTA-alueen kanssa perus- ja erikoistumiskoulutukseen liittyvissä kysymyksissä. On kuitenkin tärkeää huomioida, että yliopistokoulutuksen tarkoituksena ei ole vain reagoida työelämän tarpeisiin vaan olla aktiivisesti kehittämässä tulevaisuuden työelämää ja sote-palveluita.

Mitä sosiaalialan siirtymiä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Vastauksia näihin kysymyksiin on jo edellisessä kohdassa.

Jyväskylän yliopisto toimii aktiivisesti sekä itse että osana Sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnetia niin, että siirtymät ja työnjako korkeakoulusektorien välillä olisivat sekä sosiaalialan koulutuksen, asiantuntemuksen kehittämisen että työelämän tarpeiden kannalta sujuvia ja tarkoituksenmukaisia. Sosnetin piirissä on tehty pitkään työtä sosiaalityön yliopistokoulutuksen yhtenäistämiseksi samalla huomioiden eri yliopistojen profiloinnit. Siirtymiä ammattikorkeakoulujen sosionomitutkinnoista yliopistolliseen sosiaalityön koulutukseen vaikeuttaa osin se, että ammattikorkeakoulujen koulutustarjonta on hyvin kirjavaa ja samasta tutkintonimikkeestä huolimatta tutkintojen sisällöt poikkeavat huomattavasti toisistaan. Se tulee ottaa huomioon opiskelijoiden siirtyessä ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen yliopistoon täydentäviä opintoja ja hyväksilukuja määriteltäessä.

Lisäksi rajoituksia ehdotusten toimeenpanoon aiheuttaa yliopistojen riittämätön resurssointi, joka ei nykyisellään mahdollista kaikkien esitysten toteuttamista.

Näkemyksenne koskien ehdotuksia terveysalan koulutuksen siirtyminen sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä (ehdotukset 7-11)

Yhteistyö ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä siltaopintojen vähentämiseksi on avainasemassa. AMK tutkintoa suorittaville, joilla on tavoite jatkaa yliopistoon, tulee opinto-ohjauksen keinoin mahdollistaa valinnaisissa opinnoissa tutkimusmenetelmäosaamisen täydentäminen vastaamaan yliopistotasolla vaadittavaa osaamista.

Mitä terveysalan siirtymiä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Yliopistot valitsevat terveystieteissä soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon tai soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet suoraan maisteritutkintoon, jolloin valituilta voidaan tarvittaessa edellyttää yhden vuoden opintoja edellyttävä määrä (60 op.) täydentäviä opintoja koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi (yliopistolaki 558/2009, 37 §). Tavoitteeksi asetetaan mahdollisimman vähäinen täydentävien opintojen vaatiminen, mikäli niitä katsotaan tarvittavan. Jyväskylän yliopistossa jo nyt siltaopintoja on vähennetty ja vähennetään 2024 voimaan tulevassa OPS:ssa, jotta terveystieteen maisterintutkinto on mahdollista suorittaa kahdessa vuodessa.

Näkemyksenne ehdotuksista kaksoistutkintojen kehittämiseksi (ehdotukset 12-13)

-

Mitä kaksoistutkintoja koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomoida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Emme aseta terveystieteissä opiskelijavalinnan edellytykseksi kandidaatin ja maisterin tutkintoon johtaviin opintoihin aiempaa ammattikorkeakoulu- tai pistoasteen tutkintoa.

Näkemyksenne korkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan vetovoimaa ja harjoittelua koskevista ehdotuksista (ehdotukset 14-35)

Tässä kohdassa on monia tärkeitä esityksiä kuten TKI-toiminnan kytkeminen tiiviimmin opiskelijoiden koulutukseen, johtamiskoulutuksen lisääminen ja sukupuolen mukaisen segregaatoin purkaminen ja hakijajoukon monipuolistaminen. Hakija- ja opiskelijajoukon monipuolistamisessa tulisi kiinnittää huomiota paitsi sukupuolten segregatioon myös siihen, että opintoihin hakeutumisessa opintojen aikana (ja työelämässä) huomioitaisiin entistä paremmin maahanmuuttajataustaiset hakijat/opiskelijat, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ja vammaiset opiskelijat. Harjoitteluissa tulisi myös olla mahdollisuus kehittää moniammatillisen yhteistyön osaamista sekä ymmärrystä muiden sote-ammattiryhmien toisiaan täydentävistä työnkuvista.

Opiskelijoiden osaamisen kehittymisen, sote-alojen työvoiman saatavuuden ja alan vetovoiman näkökulmasta harjoittelujen (jota sosiaalityön koulutuksessa sen merkityksen korostamiseksi kutsutaan käytännön opetuksiksi) kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Kuten alun yleiskommenteissa todetaan, sosiaalityön ja psykologian yliopistokoulutus on jätetty harjoittelukorvauksia koskevan sääntelyn ulkopuolelle samalla kun lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksen sekä sote-alojen ammattikorkeakoulutuksen kustannukset korvataan palvelujärjestelmälle. Sosiaali- ja terveysministeriön tulee ryhtyä viipymättä toimenpiteisiin sosiaalityön ja psykologian koulutuksen käytännön opetuksen valtion koulutuskorvauksia koskevan valmistelun käynnistämiseksi. Käytännön opetuksen parempi resurssointi sekä yliopistoissa että sote-alan organisaatioissa on oleellisen tärkeää näiden alojen kehittämistyölle.

Harjoittelujen (käytännön opetuksen) kehittäminen on pitkälti yhteistyökysymys, jossa edellytetään aktiivisuutta sekä korkeakouluilta että työeläältä. Harjoittelujen ohjauksen laadukas toteutuminen on opiskelijoiden osaamisen kehittymisen näkökulmasta tärkeää. Se on tärkeää myös organisaatioille ja työnantajille, sillä opiskelijan tyytyväisyys harjoittelukokemuksiinsa on erinomainen tilaisuus houkutella tulevia ammattilaisia. Nykyisellään ongelmana on, että yhtäältä monet opiskelijat tekevät harjoittelujaan palkattomana ja toisaalta yliopisto ei myöskään pysty maksamaan organisaatioille ja käytännön opettajina toimiville sote-ammattilaisille heidän työpanostaan vastaavia palkkioita. Esitys korkeakouluharjoittelun palkallisuudesta on ehdottoman kannatettava (esitys 24).

Tällä hetkellä harjoittelut (käytännön opetus) toteutuvat yliopistojen kokemuksen mukaan osin epätasaisesti ja eri työpaikoilla voi olla vaihtelevia käytäntöjä sen osalta, millaisia tehtäviä opiskelijoille annetaan ja miten heitä ohjataan. Myös ohjaajien osaamisessa on puutteita. Sosnet on pyrkinyt turvaamaan sosiaalityön laadukasta ohjausta tarjoamalla yliopistojen yhteistyönä valtakunnallista ohjauskoulutusta sosiaalityöntekijöille. On tärkeää, että työelämä sitoutuu opiskelijoiden ohjaukseen ja harjoittelujen toteutumiseen. Palvelujärjestelmä voi tukea loppuraportin ehdotuksia sitoutumalla harjoitteluihin ja resursoimalla ne oikein. Tarvitaan myös opiskelijoiden asumiseen ja matkoihin liittyviä kompensatioita ja valtakunnallisesti yhdenmukaisia käytäntöjä.

Kuten jo alussa todettiin, yliopistotasoinen sote-alojen koulutus on nykyisellään vetovoimaista eikä ole näköpiirissä, että tässä olisi tapahtumassa muutosta huonompaan. Sen sijaan sote-työn tehtävien pitovoimaan olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota. Raportissa esitetään, että veto- ja pitovoiman lisäämiseksi palvelujärjestelmässä mahdollistetaan tutkimus- ja kehittämistyö osana sote-ammattilaisen työnkuvaa (esitykset 25–28). Tämä on erittäin kannatettavaa - ei vain koulutuksen aikana, vaan myös ja erityisesti valmistumisen jälkeen, jolloin tutkinto-ohjelmista valmistuneet asiantuntijat pystyisivät laaja-alaisesti käyttämään osaamistaan.

Tässä kohdassa on ehdotuksia myös kansainvälisten koulutusohjelmien harjoittelun ja kielen oppimisen kehittämiseksi (16-20). Sosiaalityön ja psykologian yliopistokoulutus on pääosin toteutettu suomen (ja ruotsin) kielellä ja kansainvälisiä opiskelijoita on lähinnä jatko-opiskelijoina. Tämä liittyy näiden alojen ammattitehtävien kansalliseen luonteeseen ja sosiaalityön lakisääteisiin työtehtäviin. Jatkossa mm. alan monimuotoisuuden lisäämiseksi voi tulla harkittavaksi myös englanninkielisen koulutuksen tarjoaminen, jolloin nämä kysymykset nousevat esille myös sosiaalityön yliopistokoulutuksessa.

Ristiinopiskelumahdollisuuksien lisääminen ja niistä tiedottaminen.

Mitä vetovoimaa ja harjoittelua koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Opiskelijoiden käytännön opetuksen kehittämisessä Jyväskylän yliopisto on jo pitkään tehnyt yhteistyötä alueen kuntien ja muiden toimijoiden kanssa ja lisäksi osallistunut Sosnetin piirissä tehtävään kehittämistyöhön. Hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa tämän vuoden alussa, yhteistyötä on rakennettu Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa mm. selkiyttämällä harjoittelupaikkojen hakemisen käytäntöjä.

Ehdotusten toimeenpanossa tulee kuitenkin huomioida, että opiskelijat eivät tee harjoittelujaan vain yhden hyvinvointialueen, eivätkä edes yhden YTA-alueen puitteissa, ja siksi valtakunnallisten käytäntöjen kehittäminen ja säätely on tärkeää.

Eryteisesti psykologian harjoittelujen osalta on todettava, että yksityinen sektori on vahvasti lisäämässä omaa vetovoimaansa ja tavoittelee psykologiharjoittelijoita ja vastavalmistuneita. Jotta psykologityö myös julkisella sektorilla pysyisi kiinnostavana, on sekä harjoitteluihin että uran aikaisiin mahdollisuuksiin kehittää omaa osaamistaan panostettava (esimerkiksi mahdollistaen tutkimus- ja kehittämistyö osana työnkuvaa).

Raportti esittää, että korkeakoulujen ja työelämän on yhdessä panostettava kansainvälisten opiskelijoiden harjoittelun toteuttamiseen selkokielellä ja kielituetusti eri puolilla Suomea. Lisäksi

todetaan, että harjoittelun ohjaaminen edellyttää monikulttuuriosaamista. Jyväskylän yliopistoon on keskittynyt kansallisesti merkittävää S2- ja monikulttuuriosaamista. Yliopistossa on meneillään tutkimus- ja kehittämishankkeita, joissa selvitetään kansainvälisten hoitoalan opiskelijoiden harjoittelujen sekä valmistumisen jälkeisen sijoittumisen tukemista ja edellytyksien parantamista. Jyväskylän yliopisto selvittää myös mahdollisuutta tukea maahanmuuttajataustaisten henkilöiden yliopistokoulutusta erillisillä S2-siltaopinnoilla.

Ulkomaisen työvoiman osalta on erikseen huomioitava sellaisten henkilöiden koulutus, joilla jo on ulkomainen tutkinto alalta sekä niiden henkilöiden koulutus, joilla ei ole tutkintoa.

Näkemyksenne jatkuvaa oppimista koskevista ehdotuksista (ehdotukset 36-42)

Luvussa 2.3. käsitellään korkeakoulututkinnon täydentämistä ja siihen tähtäviä eri koulutusmuotoja. Eri sote-alojen koulutusmuotojen ja niiden sääntelyn tarkastelu rinnakkain olisi tässä ollut hyödyllistä. Tarvittaisiin yhtenäistä sääntelyä ja tasapuolista osaamisen kehittämisen mahdollisuutta kaikille eri asiantuntemusaloille.

Ehdotuksissa todetaan, että korkeakoulujen yhteistyössä sote-palvelujärjestelmän toimijoiden kanssa toteuttama TKI-toiminta tuottaa uutta tietoa sosiaali- ja terveystieteiden osaamis- ja kehittämistarpeisiin vastaamiseksi. Kuitenkin yliopistojen tarjoama tieteellinen koulutus (tohtorikoulutus) on jätetty kokonaan jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen tarkastelun ulkopuolelle. Tämä on yllättävää, kun toisaalta raportissa esitetään, että veto- ja pitovoiman lisäämiseksi palvelujärjestelmässä mahdollistetaan tutkimus- ja kehittämistyö osana sote-ammattilaisen työnkuvaa (esitykset 25–28). Lääketieteen osalta tiiviisti käytäntöön kytkeytyvä tieteellinen kouluttautuminen on pitkään ollut keskeinen menestystekijä suomalaisessa terveydenhuollossa ja sen kehittämisessä. Tieteellinen koulutus mahdollistaa myös tutkimustiedon nopean siirtymisen käytäntöön ja sitä kautta toiminnan tehostamisen. Tätä erinomaisesti todettua mallia tulisi noudattaa myös muilla sote-asiantuntijuuden aloilla (kuten sosiaalityö, psykologia ja terveystieteet). Tutkimusperusteinen toiminnan kehittäminen yhteistyössä korkeakoulujen kanssa mahdollistuu uuden hyvinvointialuerakenteen kautta aiempaa paremmin.

Esityksessä 36 todetaan, että sosiaali- ja terveysalan TKI-toimintaa tuetaan erityisesti YTA-alueen yhteistyössä. Hyvinvointialueen ei katsota muodostavan riittävän laajaa tasoa koulutus- ja TKI-toiminnan yhteistyölle. Vaikka hyvinvointialueet ovat kuitenkin keskenään hyvin erilaisia kokonaisuuksia, tutkimusperustainen palveluiden kehittäminen sekä sen mahdollistava työkaluturin kehittäminen ovat avainasemassa yhä kustannusvaikuttavamman sote-toiminnan kehittämiseksi jokaisella alueella. Siksi TKKI-työ on jokaisen hyvinvointialueen oma lakisääteinen tehtävä, sitä ei voida siirtää yleisemmälle tasolle ainoastaan YTA-alueen tasoksi tehtäväksi. Nämä tasot eivät ole toisiaan korvaavia tai poissulkevia. Jyväskylän yliopisto katsoo, että myös hyvinvointialueiden ja korkeakoulujen yhteistyö TKKI toiminnassa on tärkeää eikä sitä pidä unohtaa. Jyväskylän yliopisto tekee hyvää ja kasvavaa yhteistyötä Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa (mm. useita eri tieteidenalojen yhteisprofessoreja) ja toimii aktiivisesti myös YTA-tason yhteistyön kehittämiseksi.

Sosiaali- ja terveysalan käytäntöjä kehittävä akateemisen tutkimuksen kannalta erittäin tärkeää on STM:n jo joitakin vuosia myöntämä vtr-rahoitus sosiaalityön tutkimukselle, joka on jo tuottanut merkittäviä tuloksia. Tämän rahoituksen kasvattaminen suhteessa lääketieteen ja terveydenhuollon vastaavaan rahoitukseen on oleellista alan kehittymiselle ja sitä voidaan nivoa myös sosiaalityön

perus- ja jatkokoulutukseen. Vastaavan rahoituksen suuntaaminen myös psykologian alueelle olisi sote-kokonaisuuden ja erityisesti mielenterveyden palveluiden kehittämiseksi tarpeellista ja hyödyllistä.

Kuvio 4 sivulla 117 osoittaa, että psykologian ja lääketieteen aloille valikoituu erittäin hyvin menestyneitä opiskelijoita, joilla voidaan olettaa olevan kyvykkyyttä nousta urallaan sote-alan keskeisiin johtamis-, kehittämis- ja asiantuntijatehtäviin. Lääketieteen osalta uralla etenemisen rakenne on selkeä ja urakehitys toteutuu kiinteästi työhön kytkeytyvän erikoistumisen ja tieteellisen jatkokouluttautumisen kautta. Psykologien osalta tilanne on päinvastainen. Psykologian alalla ei ole käytäntöä ja tutkimusta yhdistäviä tehtäväkuvia eikä VTR-tyypistä rahoitusta. Jatkokouluttautuminen on mahdollista pääosin henkilökohtaisella rahoituksella ja irtautumalla julkisen sektorin tehtävistä. Vaikka psykologeja toimii laaja-alaisesti sekä sosiaali- että terveydenhuollon tehtävissä, ala on jäänyt molempien puolten kehittämisessä katveeseen. Tämä on jo alkanut näkyä kasvavana psykologivajeena julkisen sektorin tehtävissä joka puolella Suomea. Tässäkin raportissa psykologian ala jää varsin näkymättömäksi. Psykologiaa ei alana nosteta vahvasti esiin edes luvussa, jossa käsitellään mielenterveyden kysymyksiä. Psykologiatyön huonoa näkyvyyttä ja seurantaa kuvaa se, ettei ala ole löydettävissä erikseen sote-alan koulutusten vetovoimaa kuvaavissa taulukoissa 3a ja 3b. Psykologia puuttuu luokittelusta, samoin kuin taulukossa 25 sivulla 121, joka luokittelee valtaosan psykologien työstä luokkaan ”lainopilliset, sosiaalialan ja kulttuurialan erityisasiantuntijat”.

Psykologisen osaamisen hyödyntäminen sekä alan koulutuksen ja tutkimustoiminnan tukeminen (esim. VTR-tyyppinen rahoitus) tulisi nostaa selväksi kansalliseksi kehittämiskohteeksi. Alan toimintaedellytysten kehittämistarpeita kuvataan myös Psykonetin ja koulutusvastuuyliopistojen yhteisessä vetoomuksessa <https://sites.tuni.fi/uploads/2023/05/25cf8799-vetoomus-hallituneuvotteluihin-ja-hyvinvointialuelle-2023.pdf>

Jatkuvan oppimisen esitysten alla puhutaan pääosin maksullisesta täydennyskoulutuksesta. Yliopiston näkökulmasta nämä ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Sinällään tässä on hyvin tärkeitä ja kannatettavia esityksiä. Tällä hetkellä psykologeille ja sosiaalityöntekijöille on tarjolla lähinnä kirjava joukko lyhyitä muutaman päivän täydennyskoulutuksia ja toisaalta laajoja, yliopistojen tarjoamia erikoistumiskoulutuksia. Lisäksi on tarjolla myös varsin kalliiksi koettua omakustanteista psykoterapiakoulutusta. Näiden välissä on ehdottomasti tarvetta perustutkinnon jälkeisille koulutuksille.

Raportin kohdissa 36-42 peräänkuulutettiin vahvasti korkeakouluilta maksullisen täydennyskoulutuksen kehittämistä. Jos avointa koulutustarjontaa kehitetään ja tarjotaan jatkuvasti esim. Avoimissa yliopistoissa, varsinaisen täydennyskoulutuksen rooli voi olla pienempi ja saavutettavuus parempi.

Jatkuva oppiminen kohdentuu pääasiassa työikäisen väestön osaamisen lisäämiseen. Siitä huolimatta se voidaan nähdä kohdentuvat myös ennen tutkintoa (avoimen väylät,), tutkinnon aikana (tutkintojen sisällöllinen monipuolistaminen) ja tutkinnon jälkeen (työikäinen väestö).

Mitä jatkuvaa oppimista koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Jyväskylän yliopiston hyvinvoinnin tutkimuksen yhteisö JYU.Well pyrkii edistämään monialaisuutta ja hyvinvoinnin moninäkökulmaista tarkastelemista sekä eri oppiaineiden tutkintokoulutuksessa että jatkuvassa oppimisessa. Eri alojen asiantuntijat tarvitsevat yhteistä käsitteellistä pohjaa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin (ja pahoinvoinnin) toisiaan täydentävistä näkökulmista sekä toisaalta niiden yhteen kietoutumisesta. Hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan myös kykyä tarkastella sitä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Vuoden 2024 alussa valmistuu koko Suomessa eri oppilaitoksille, organisaatioille ja henkilöille hyödynnettäväksi avoin MOOC-kurssi, joka tavoitteena on tuottaa ja jäsentää monipuolista kokonaiskuvaa hyvinvoinnista sekä luoda yhtenäistä pohjaa moniammatilliseen yhteistyöhön sote- ja hyvinvointityön eri toimijoille.

Tuotamme Avoimen yliopiston kautta koulutusta terveydenhuollon ammattilaisten ammattitaidon kehittämiseen.

Näkemyksenne mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavan koulutuksen kehittämisestä (ehdotukset 43-50)

Jyväskylän yliopisto pitää kannatettavana, että mielenterveyspalvelujen osaamistarpeita pyritään kehittämään. Pohdittavaksi tulee, mikä on perustutkintoon sisältyvää yleistä osaamista ja mikä puolestaan tutkinnon jälkeisen työkokemuksen ja täydennyskoulutuksen tuottamaa erityisosaamista. Kohdan eri esityksissä puhutaan eri ammattialoista ja koulutuksista erikseen, mutta mielenterveyskysymyksissä tarvitaan myös monialaista ja -amatillista koulutusta. Tämä liittyy ja sisältyy myös sote-uudistuksen edellyttämiä osaamistarpeita koskeviin esityksiin.

Mitä mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavan koulutuksen kehittämistä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomoida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Kun raportin aiemmissa osioissa on täsmällisesti eritelty eri koulutusalojen tehtäviä ja tehtävänkuvia, mielenterveyspalveluiden osalta tämä on jätetty tekemättä, ja viitataan ”mielenterveysalan ammattilaisiin” epämääräisesti täsmentämättä, mitä ammattiryhmiä tarkoitetaan. Kuitenkin todetaan, että ”koulutuksen kehittämistarpeita on syytä tarkastella ammattiryhmittäin.”

Raportti ohittaa mielenterveysalan ydinammattiryhmän eli psykologien osaamisen ja siirtyy sen sijaan suosittelemaan eri ammattiryhmille tarjottavaa psykoterapiaosaamista ja -koulutusta. Kuitenkin hanketyöryhmä tuntuu pitävän psykoterapeuttikoulutuksen muuttamista maksuttomaksi muun sote-alan koulutuksen tapaan mahdottomana, koska ”muutos edellyttäisi julkisen lisärahoituksen suuntaamista koulutukseen”. Lienee selvää, että kasvava puute psykoterapeuteista johtuu paljolti siitä, että kouluttautuminen on kallista kouluttautujalle itselleen. Raportissa ei ole uskaltanut pohtimaan sote-alan koulutuksen kustannuksia tai kustannuksien jakautumista kokonaisuutena, eri ammattiryhmien erilaisten koulutuskäytäntöjen hyötyjä tai haittoja, tai sitä, millaisia muutoksia eri koulutusalojen tasapuolinen kohtelu tai eri ammattiryhmien saatavuus julkisen sektorin tehtäviin edellyttäisi. Miten luotaisiin kaikille sote-aloille yhtenäiset ja tasavertaiset

(maksuttoman) koulutuksen käytännöt ja edellytykset? Jos näin saataisiin varmistetuksi osaajat kaikille yhteiskunnassa tarpeellisille tehtävälueille, saavutettavat säästöt voisivat olla koulutuskustannuksia suuremmat.

On huomattava, että nykyisen tieteellisen tiedon mukaan mielen hyvinvointi ja sen ylläpito ei ole ainoastaan mielen (psykiatristen) sairauksien poissaoloa. Vaikka on tärkeää hoitaa psyykkistä pahoinvointia, on myös pureuduttava ongelmien alkupäähän ja niiden syntymisen ehkäisyyn. Mielenterveyden edistäminen ei siten voi perustua pelkästään psyykkisen pahoinvoinnin hoitamiseen psykoterapian tai psykiatrian keinoin kuten raportti viitoittaa. Tarvitaan systemaattista ihmislähtöistä lähestymistapaa kaikissa yhteiskunnan eri palveluissa neuvoloista koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon, perheiden kohtaamiseen, elämän siirtymävaiheista ja pulmatilanteista selviytymiseen. Tässä keskeisessä asemassa on psykologinen ymmärrys mm. ihmisen persoonallisuuspiirteistä, tarpeista, kehityksestä, voimavaroista ja haavoittuvuuksista eri ikävaiheissa ja erilaisissa elämän siirtymävaiheissa ja käännekohtissa.

Näkemyksenne sote-uudistusten edellyttämiä osaamistarpeita koskevista ehdotuksista (ehdotukset 51-54 ja luku 7)

Raportissa esitetyt ehdotukset ovat erittäin kannatettavia ja Jyväskylän yliopisto toimii ja näiden tavoitteiden suuntaiseksi ja vahvistaa jatkossa vuorovaikutustaan työelämän kanssa entisestään. Erytisesti yhteistyötä on tiivistetty Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa, mutta myöskään YTA-alueen tasoa tai järjestöjen ja yksityisten palvelutuottajien kanssa tehtävää yhteistyötä ei ole unohdettu.

Keski-Suomen hyvinvointialueella ja Jyväskylän yliopistolla on jo kolme yhteisprofessuuria ja juuri on tehty päätös kolmen uuden perustamisesta. Yksi näistä on sosiaalityön työelämäprofessuuri. Lisäksi tullaan perustamaan hyvinvoinnin ja terveyden tekoälytutkimuksen apulaisprofessuuri (tenure track) sekä työkyvyn edistämisen työelämäprofessuuri. Nämä tukevat ehdotusten mukaista yhteistyötä.

Keskeinen toimija Jyväskylän yliopistossa työelämäyhteistyön ja monialaisen tutkimuksen ja koulutuksen kehittämisessä on Hyvinvoinnin tutkimuksen yhteisö JYU.Well. Se on humanistis-yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan sijoittuva, mutta kaikki yliopiston tiedekunnat kattava, monialainen hyvinvoinnin tutkimuksen yhteisö, joka tekee näkyväksi eri tieteenalojen hyvinvoinnin alueella tekemää tutkimusta ja koulutusta ja tukee niiden vaikuttavuutta ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyvinvointiin.

Esimerkiksi ristiinopiskelumahdollisuuksien laajentamisen kautta tutkintojen sisällön monipuolistaminen (esim. johtamis- tai terveystaloustutkimukset liitettynä muuhun substanssiin).

Lisäkommentit liikuntatieteelliseltä tiedekunnalta:

- Yliopistot asettavat opiskelijavalinnan edellytykseksi terveystieteiden kandidaatin ja maisterin tutkintoon johtaviin opintoihin yliopistolaisissa (558/2009) säädetyn hakukelpoisuuden tuottavan koulutuksen: 1) ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon; 2) ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) tarkoitetun ammatillisen

perustutkinnon, ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon; taikka 3) ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin.

- Yliopistot eivät aseta terveystieteissä opiskelijavalinnan edellytykseksi kandidaatin ja maisterin tutkintoon johtaviin opintoihin aiempaa ammattikorkeakoulu- tai opistoasteen tutkintoa.
- o tämä on ok, tavoitteena on karsia kaksoistutkintokoulutusta

- Yliopistot valitsevat terveystieteissä soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon tai soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet suoraan maisteritutkintoon, jolloin valituilta voidaan tarvittaessa edellyttää yhden vuoden opintoja edellyttävä määrä (60 op.) täydentäviä opintoja koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi (yliopistolaki 558/2009, 37 §). Tavoitteeksi asetetaan mahdollisimman vähäinen täydentävien opintojen vaatiminen, mikäli niitä katsotaan tarvittavan.

- o Tähän pyrimme nyt tulevassa OPSissa, mutta käytännössä täydentävät opinnot ovat tärkeitä ja opiskelijat ovat itse kokeneet ne erittäin hyödyllisiksi. Näistä ei voida luopua kokonaan, mutta on olemassa tapoja (ymmärtääkseni) joilla näitä tarpeellisia täydentäviä opintoja kuitenkin saadaan mukaan opintokokonaisuuteen

- Ammattikorkeakoulut ja yliopistot tarkastelevat yhdessä sairaanhoitaja AMK – tutkintonimikkeeseen johtavan koulutuksen ja terveystieteen kandidaatin tutkinnon (hoitotiede) opetussuunnitelmia. Yhteistyössä selvitetään erityisesti tutkimusvalmiuksia antavia opintoja, jotka antavat valmiudet siirtymään suorittamaan maisterin tutkintoa.

- Yliopistot ja ammattikorkeakoulut lisäävät opetusyhteistyötä terveysalalla. Sairaanhoitaja AMK –tutkintonimikkeeseen johtavan koulutuksen opetussuunnitelmaan kuuluu yleensä valinnaiset opinnot (30 op.). Nämä mahdollistavat ristiinopiskelun ja yhteisen koulutustarjonnan lisäämisen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä. Digitalisaatiota hyödyntämällä koulutustarjontaa voidaan koordinoida ja tuottaa siten, että sen on valtakunnallisesti saavutettavissa.

- o Tämä on hyvä pointti ja sellainen kohta, jolla voitaisiin vaikuttaa täydentävien opintojen määrään yliopistokoulutuksessa. AMKissa on esim. metodiopetus hyvin vaihtelevaa eikä ole realistista ajatella, että terveystieteiden maisteriohjelmaan suoraan tulevilla olisi automaattisesti vastaava metodiosaaminen kuin mitä terveystieteen kandidatin opintoihin kuuluu.

Sitten raportissa puhutaan mm. jatkuvasta oppimisesta ja erilaisten täydennyskoulutustarpeista, tässä meillä olisi jatkossa varmasti mahdollisuuksia (yhdessä avoimen yliopiston kanssa), mutta vaatisi mielestäni terveystieteen korkeakoulusektorin laajempaa yhteistyötä ja työn jakoa tässä.

Havila Marjo

Jyväskylän yliopisto - Sosiaalityön oppiaine, Hyvinvoinnin tutkimuksen yhteisö JYU.Well sekä liikuntatieteellinen tiedekunta